

Kraushar, Alexander

Archiwum dyplomatyczne polskie po upadku Rzeczypospolitej

Przegląd Historyczny 9/3, 363-366

1909

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

II.

Archiwum dyplomatyczne polskie po upadku Rzeczypospolitej.

Akta dyplomatyczne b. Rzeczypospolitej polskiej, jako to: traktaty i korespondencje z dworami zagranicznymi w sprawach państwowych, do roku 1764 przechowywały się na zamku krakowskim.

Z mocy uchwały sejmowej przewieziono je ztamtąd w pomienionym roku do Warszawy i, w roku 1766, sporządzono ich spis szczegółowy.

Po kapitulacji stolicy w roku 1794, całe te archiwum, sekretne zwane, przewieziono do Petersburga, z kąd, w roku 1799, pruski radca tajny, Jackstein, na prośbę swego rządu, otrzymał część dokumentów, spraw pruskich dotyczących i przewiózł je do archiwum tajnego berlińskiego. Po traktacie Tylżyckim wysłano delegowanego komisarza, Józefa Kalasantego Szaniawskiego, do Berlina w celu odzyskania owych papierów, które wcielono następnie do archiwum głównego warszawskiego, gdzie się po dziś dzień znajdują, opisane w roku 1839 przez Walentego Huberta.

W miesiącu Lutym 1795, gdy jeszcze całe archiwum dyplomatyczne polskie, niedawno przedtem z Warszawy przywiezione, w Petersburgu się znajdowało, poruczono Cypryanowi Sowińskiemu, kancelaryi większej koronnej metrykantowi, i radcy kolegialnemu Kiryle Józefowiczowi, sporządzenie rejestru wszystkich dyplomów, papierów i ksiąg pomienionego archiwum.

Kopię owego rejestru otrzymało swego czasu Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół nauk i włączyło dla potrzeb naukowych badaczy do swego archiwum.

Po roku 1832 ta właśnie kopia, po zniesieniu Towarzystwa, wróciła wraz z innymi jego dokumentami do Petersburga i oddaną została Bibliotece Cesarskiej Publicznej, gdzie, pod Sign. „*Pols. F. IV. № 240*“ jest zarejestrowana.

Jakkolwiek istnieją późniejsze dokładne opisy wszystkich dokumentów dyplomatycznych polskich, znajdujących się obecnie w archiwum ministerium spraw zagranicznych w Moskwie, których wykaz systematyczny ogłosił był Ant. Prochaska w *Ateneum* z r. 1888 w Tomie III na str. 359—366, i jakkolwiek w pracy prof. St. Ptaszyckiego,

wydanej w Petersburgu w r. 1887, posiadamy dokładnie opisaną zawartość ksiąg i aktów metryki litewskiej, nie będzie obojętnem dla historyków podanie w tem miejscu pierwszego zarysu archiwum dawnego dyplomatycznego polskiego, z epoki, gdy ono, jeszcze przed wysłaniem jednej jego części do Moskwy, drugiej zaś — do Warszawy, czasowo w Petersburgu się znajdowało, gdzie również pozostały akty metryki litewskiej.

Regestr z roku 1795 dzieli się na: Regestr pak i regestr ksiąg.

Paka N. 1. *Titulo*: polskie z Krakowa, było tek 7, z Warszawy z fascykulami 6—*Reginarum* z Krakowa 2—*Lithuaniae* z Krakowa 3—Sancitów i dekretów konfederacji Obojga Narodów od roku 1733 do 1775 ksiąg 3—Regestrów sądowych tejże konfederacji sztuk 11—Statut oryginalny na pergaminie Aleksandra króla, przez Łaskiego,—Legacvi Szembeka do Wiednia książka 1—*Biblia stara*, na pergaminie pisana, bez roku—Dyplomatów na dobra pojezuickie, książek 2,—Seksternów przysiąg osób nobilitowanych 2,—Komisji likwidacyjnej, w przedmiocie pretensyi Polaków do przechodzącego wojska rosyjskiego za Augusta II, książka 1,—Komisji lubelskiej *boni ordinis*, książki 3,—Komisji boni ordinis miasta Wschowy, książka 1.

Paka N. 2. Papieżkie, tek 3,—litewskie 11,—Cesarskie 4,—Austryackie 2,—Bawarskie 1,—Węgierskie 5 (w ostatniej znajdowały się Siedmiogrodzkie),—Brunświckie 3,—Regestrów archiwum Krakowskiego dawnych 8,—Korespondencyi posła polskiego do Anglii, za panowania króla Stanisława Augusta z ministrami polskimi 11,—Papiery różne podług sumaryusza tamże.

Paka N. 3. Szlązkie tek 2,—Pruskie 15,—Papiery różne podług sumaryusza w pace N. 2 będącego.—Starych pieczęci, od przywilejów odpadłych, teka 1.

Paka N. 4. *Titulo* Pruskie tek 7,—Eodem titulo 1,—Brandenburgskie 2, Szwedzkie tek 11,—Duńskie tek 11, Weneckie, Saskie, Francuzkie, Angielskie, Hollenderskie, Maltańskie tek 11,—Pomorskie tek 11, Wiedeńskie—11.—Pruskie, czyli oryginał traktatu Władysława króla z Krzyżakami, roku 1436, należał do N-ru 153. Oryginał konfederacyi generalnej przed elekcyą Henryka króla, z wielą pieczęciami. Pismo zgasłe. Pliki różnych papierów za kanclerza Małachowskiego z sumaryuszem.

Paka N. 5. Inflanckie tek 6, Tureckie tek 6, Czeskie tek 1.—Papiery różne z kanclerstwa Xiędza Okęckiego z sumaryuszem.

Paka N. 6. Mołdawska teka 1, Rosyjskie tek 5,—Tatarskie teka 1, Kurlandzkie 3,—Listów od różnych monarchów tek 11, Genealogii od biorących order teka 1, Neapolitańskie tek 2, Kozackie tek 2, Senatus Consiliorum tek 2, Dyplomatów sekretnych nobilitacyi 1, Exdywizyi opactw i aktów konfederacyi roku 1776 tek 2. Papiery kanclerzów: Młodziejewskiego, Borcha, Garnysza z sumaryuszami.

Paka N. 7. Krakowskie tek 2, Zatorskie i Oświęcimskie 1, Spiżskie, Lubelskie, Kijowskie teka 1, Sandomierskie teka 1, Wołyńskie tek 2,—Bełzkie, Płockie, Kujawska, Inowłocławska i Podolska teka 1,—Poznańskie — 2, Kaliskie teka 1, Sieradzkie teka 1, Mazowieckie — 4, Rawskie — 1, Łęczyckie i Ziemi Dobrzyńskiej teka 1, Brzesko-Kujaw-

skie—1. Konstytucye oryginalne annorum 1776, 1778 i 1780. Różnych oryginalów podług sumaryuszów sub. litt. A i B tek 4. Pudełko, w którym ośm oryginalów starych fascykułów za kanclerstwa Zamoyckiego tek 7.

Paka N. 8. Podlaskie tek 5, Ruskie tek 3, Superat różnych województw 1,—Fascykułów z rejestru sub. lit. Defectum archivii Cracoviensis fol. 24 tek 2. Diploma oryginalne elekcyi Michała króla z wielą pieczęciami w szufladzie drewnianej.

Paka N. 9. Oryginałów tureckich 216, Genealogii Satmura i Prażmowskiego sztuka 1. Genealogia Fergussonów, Map donacyjnych 30, Mapa dóbr starostwa lityńskiego z dobrami Żórawka książąt Lubomirskich. — Mapa starostwa Kamienieckiego z miastem Żwańcem 1,—Dóbr Hołowczyńce klucza Międzyrzeckiego z dobrami Markowce 1. Mapa limitum Ducatus Silesiae cum dominiis Stwolno, Łątka, Golejewo et aliis 1, Mapa inter bona capitaneatus Visnovicensis et bona tractus Obricensis 1, Mapa villae Siary et bona villae Rychwald 1, Karta dóbr Łopacina z dobrami Gołkowem 1.

Oprócz tych pak, osobno:

Rejestry autentyczne archiwum Krakowskiego, w roku 1730 sporządzonego. Książka w skórę czerwoną oprawa—1, Rejestrów po sprowadzeniu archiwum z Krakowa, w Warszawie sporządzonych, książek 14. Rejestru generalnego archiwum dyplomatycznego i publicznego książka 1.

II.

Regestr ksiąg:

Archiwum koronnego w skrzyniach trzynastu w miesiącu Lutym 1795 roku upakowanego.

Paka N. 1. W niej książki *inscriptionum et privilegiorum* lit. A do lit. D. inclusive.

Paka N. 2. W niej książki *inscriptionum et privilegiorum* od lit. E do lit. S. inclusive.

Paka N. 3. W niej protokoły *inscriptionum et privilegiorum* od lit. Q. do lit. R. E. Exclusive; item protokoły tranzakcyi od roku 1676 do roku 1794. Item decretorum od lit. G. inclusive.

Paka N. 4. W niej *acta decretorum* od lit. H do lit. JK. inclusive.

Paka N. 5. W tej akta *decretorum* od lit. K do lit. S. inclusive, oraz rejestra sumaryuszów tranzakcyi ksiąg sztuk 28.

Paka N. 6. W tej akta *decretorum* od lit. T do lit. Z. inclusive, tum *decretorum* ab anno 1753 ad a. 1779 i 9 książek *docum. Masoviae*. Item *inscriptionum et decretorum* od lit. ZWA inclusive. Item 4 książki *revisionum*.

Paka N. 7. W tej książki *ex Suetia* sub. lit. ZZZ i ZZL. Item 128 książek, manualów, dekretów.

Paka N. 8. Manualów 31, Sentencyonaryuszów 102 i Aktykatów, dekretów Asesorskich i sejmowych ksiąg 2.

P a k a N. 9. W tej rewizyje, akta Referendarskie, Sentencyonarze i manualy dawniejsze szt. 25.

Item, akta Ruskie pod alfabetem, oprócz litery P, która dawniej zginęła. Tychże aktów osobnych ksiąg 6.

P a k a N. 10, w której dwie książki ruskie, sub. lit. U i Z i drugie dwie także sub. lit. X. D. i S. B. tudzież książki Legationum i książek 28 manuskryptów i inszych kopii i tranzakcyi w Metryce. Item, protokółów susceptowych dawnych 61.

Item Regestrów, wokand Asesoryi koronnej 23. Item z Krakowskiego archiwum starych terminat ziemiańskich sztuk 11.

P a k a N. 11, w której akta i protokoły Kanclerza Małachowskiego, Garnysza, Okęckiego, Młodziejowskiego, Borcha i Zamoyskiego, tudzież Jana Małachowskiego.

P a k a N. 12, w której juris communis drukowanych Ksiąg 10. Item protokółów aktykowanych tranzakcyi za metrykantów: Nowickiego i Słomińskiego 10.—Item protokółów Jana Małachowskiego 7. Item Sygillat protokółów 33.

P a k a N. 13, w której 4 protokoły z indukta dekretów asesorskich od r. 1779 miesiąca Listopada do roku 1793 miesiąca Kwietnia. Item 1 protokół rezolucyi i dekretów w sprawach dysydenckich zapadłych. Item 1 protokół rezolucyi sądu Asesorskiego nowego składu od 11 Października 1791 do 10 Września 1792 będących, oryginalny. Item 1 księga memoriałów do Sądu Asesorskiego podawanych, produktami Sądu oznaczonych, od 12 Października 1791 do 23 Lipca 1792 roku podawanych, z rejestrem, podług alfabetu zebrany. Item 1 księga instancyi i dekretów w różnych sprawach szczególnych, od 9 Listopada 1791 do 9 Lipca 1792. Item 1 księga dekretów i starostw dzierżawców dóbr królewskich od 9 grudnia 1791 r. do 30 Maja 1792 r. Item, 1 książeczka instancyi i dekretów w sprawach dysydenckich od 16 Marca 1792 r. do 20 Kwietnia. Item, instancyi w sprawach kryminalnych i dekretów. Item, informacye różne w sprawach od stron podawanych w roku 1792. Item, protokół aktów i przywilejów za podkanclerstwa Skarszewskiego. Item, protokół dyplomatów nobilitacyi za podkanclerstwa Kołłątaja. Protokół korespondencyi zagranicznej. Item 2 egzemplarze sygillat w sexternach z lat 1791 i 1792. Item, pudło łubowe zapieczętowane, z aktami Xięcia Antoniego Sułkowskiego, kanclerza koronnego“.

Podjęte przez Profesora Teodora Wierzbowskiego wielotomowe wydawnictwo materiału archiwalnego, zawartego w księgach metryki koronnej Archiwum Głównego Warszawskiego, uprzyśtępnia ogółowi możliwość korzystania z zawartości ksiąg, których summaryczny opis, został w roku 1795 sporządzony.

ALEXANDER KRAUSHAR.